

Юринець Ю. Л.,
професор кафедри
конституційного і адміністративного права, д.ю.н., доцент
Лавренчук М.М.
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний Авіаційний університет

РЕФЕРЕНДУМ ЯК ОСНОВНА ФОРМА ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Демократичною державою є тільки та держава, яка не лише прислухається до жителів свого народу, а й виконує їх волю. Згідно статті 1 Конституції нашої держави, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1, с. 5]. Тобто це держава, яка має чітко визначену територію, на якій вона здійснює внутрішній і зовнішній суверенітет, а також не залежить від інших держав; заснована на здійсненні народовладдя шляхом забезпечення прав громадян, їх рівної участі у формуванні державної влади і контролі за її діяльністю. Доказом цьому є те, що народне волевиявлення в Україні, згідно статті 69 Конституції, здійснюється через вибори або референдуми, які є формами безпосередньої демократії [1, с. 23].

Не слід плутати поняття виборів і референдумів. Так, вони мають загальний метод здійснення голосування, але різняться своїм предметом. Вибори проводяться для визначення особи, яка найбільш гідна обіймати виборну посаду. В той час завданням референдуму є вирішення важливих питань, таких як затвердження, зміна чи скасування законів, вирішення проблем територіального устрою в межах держави тощо. Його предметом є комплекс найважливіших проблем як державного, так і суспільного життя, з приводу яких громадяни України висловлюють свою думку у законодавчо визначеній формі [6].

Референдум – це спосіб прийняття громадянами України шляхом голосування законів України та інших рішень з питань загальнодержавного і місцевого значення. Завдяки цьому громадяни України можуть приймати участь в управлінні державними та місцевими справами в нашій державі.

В. О. Рієка пропонує визначати референдум як політичний і правовий інститут, спрямований на розв'язання кардинальних проблем загальнонаціонального та місцевого значення [5, с. 111].

За період незалежності в Українській державі проведено два Всеукраїнські референдуми - 1 грудня 1991 та 16 квітня 2000 року. Першим загальнонаціональним референдумом був референдум щодо проголошення незалежності України, а другим – опитування думки громадян України з приводу реформи системи державного управління. На референдум було винесено чотири питання, які стосувалися: обмеження депутатської недоторканості; зменшення кількості народних депутатів з 450 до 300; установа додаткових підстав для розпуску Президентом України Верховної Ради; формування двопалатного парламенту. За офіційними даними на всі питання виборці дали ствердну відповідь, проте відповідні зміни до законодавства так і не було внесено Верховною Радою [4].

Щодо місцевих референдумів, то, посилаючись на пункт 1 статті 7 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», такий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення. Предметом місцевого референдуму можуть бути питання, які віднесені Конституцією України та законами до відання місцевого самоврядування. Прийняті рішення є обов'язковими для виконання на відповідній території [2]. На даний момент в Україні така участь громадян не реалізовується в житті. У пункті 5 статті 7 цього ж закону вказано, що порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань визначаються законом про референдуми. Проте, Конституційний Суд України, встановивши нелегітимність мети Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» та невідповідність його положень вимогам Конституції України, визнав цей Закон України від 6 листопада 2012 р. неконституційним (таким, що не відповідає Конституції України).

Цікавим є той факт, що інститут референдуму є одним із найдавніших у праві. В період існування Радянського Союзу він вперше здобув нормативне закріплення у ст. 49 Конституції від 5 грудня 1936 року. Фундаментальною базою для розробки та прийняття Закону України "Про всеукраїнський та місцеві референдуми" став Закон СРСР "Про всенародне голосування (референдум

СРСР)" від 27 грудня 1990 року, де було внесено певні корективи у практичний процес організації референдуму.

Через інститут референдуму, який є формою прямої демократії, український народ сьогодні може вирішувати питання територіальних змін, реалізує власне волевиявлення під час визначення чи зміни форми державного правління, тощо.

Посилаючись на 70 статтю Конституції, право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли повноліття, а не мають права голосу ті громадяни, які визнані судом недієздатними.

Суб'єктами ініціативи проведення референдуму є глава держави, парламент, уряд, органи місцевої влади (місцеві референдуми). Ініціативу проведення референдуму можуть виявляти також і виборці [3].

Отже, референдум як основна форма демократії в Україні має виняткову важливість, адже законодавча влада належить не тільки Верховній Раді України, а й безпосередньо українському народу. Однак, через відсутність належної законодавчої бази та закріпленого механізму унеможлиблюється така форма здійснення влади народом, а саме територіальною громадою у повному обсязі, незважаючи на те, що дане право передбачено в Конституції України.

Література

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2018 р.: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2018. – 76 с. – С. 1–23.
2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 10.06.2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
3. Референдум як форма безпосереднього народовладдя / Т. О. Цимбалістий, Н. Р. Пришляк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16ttofbn.pdf>
4. Референдуми в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Референдуми_в_Україні
5. Ріяка В.О. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посібник / В.О. Ріяка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с. – С. 111
6. Юринець Ю.Л. Конституційне право України Навчальний посібник // Ю.Л. Юринець. – Ужгород : ФОП Бреза, 2014. – 368 с.